

Streszczenie pracy doktorskiej

Anna Mędrzecka, IBL PAN

Tu pozwolcie, że wyjdzie na scenę poeta. Cyfrowa analiza ironii w poematach Juliusza Słowackiego

Tematem pracy doktorskiej jest ironia w poematach autorstwa Juliusza Słowackiego oraz jej analiza za pomocą narzędzi cyfrowych dostarczanych przez infrastrukturę badawczą CLARIN-PL.

Pierwszym badanym problemem jest weryfikacja możliwości zdefiniowania językowych wykładników ironii. Na potrzeby analizy komputerowej konieczne było opisanie takich sygnałów tekstowych, które mogą być wykrywalne dla komputera, a więc niezależne od znajomości szerokiego kontekstu kulturowego, literackiego, biografii poety etc. Dalsza analiza ma na celu sprawdzenie, czy samo występowanie tych wykładników ironii może być powodem do uznania tekstu za ironiczny, czy też konieczne jest spełnienie jeszcze dodatkowych kryteriów.

Drugie z najważniejszych pytań dotyczy relacji między stylem indywidualnym a stylem pisarstwa ironicznego. Innymi słowy, chciałabym sprawdzić, czy znajomość twórczości i języka danego pisarza jest konieczna do rozpoznania sygnałów ironii, czy też ironię można rozpoznać niezależnie od poziomu wiedzy dotyczącej pisarza i jego dzieła.

Trzecie z pytań badawczych, wokół których koncentruje się rozprawa, to pytanie o ewolucję i rewolucję w drodze twórczej Słowackiego. Wśród badaczy można wyróżnić dwie skrajne opinie – jedna z nich głosi, iż poeta w latach 40. przeżył epifanię, a jego twórczość zmieniła się całkowicie, zarówno pod względem treści, jak i poetyki. Druga opinia zakłada, że w okresie mistycznym Słowacki nadal posługiwał się podobnym instrumentarium, choć wykorzystanym w inny sposób i w innym celu. Wykorzystanie narzędzi cyfrowych, obiektywnych i nieczułych na aspekty pochodzące wyłącznie z poziomu rozumienia, interpretacji i intuicji, pozbawione oczekiwań i założeń, wydaje się doskonałym sposobem na sprawdzenie tej tezy.

Praca łączy w sobie elementy klasycznego warsztatu literaturoznawczego z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych. Pierwsze dwa rozdziały pracy stanowią przegląd stanu badań nad ironią –

przeгляд istotnych nurtów i propozycji definicyjnych w pierwszym rozdziale oraz próba stworzenia własnej definicji w drugim. Staralam się możliwie wyczerpujaco opisać koncepcję ironii, co nie uchronilo mnie przed pewną nieuniknioną chyba u badacza ironii mglistością definicji. Jednak próba stworzenia i zoperacjonalizowania definicji ironii byla konieczna, aby mozliwe bylo przeprowadzenie badan zaplanowanych w dalszej czesci pracy. Dlatego niezbędnemu wydobyciu konkretów z niejednoznacznej definicji poświęcam drugą część rozdziału, w której skupilam się na zbudowaniu katalogu językowych wykładników ironii, ze szczególnym uwzględnieniem takich, których odnalezienie mozliwe jest z wykorzystaniem metod cyfrowych. Katalog stworzony zostal na podstawie istniejących prac badawczych, ale tez na podstawie własnej analizy tekstów Juliusza Słowackiego; za Jadwigą Puzyniną uważam bowiem, że przejawy ironii mają charakter systemowy w idiolekcie danego autora i ich katalog należy dostroić do omawianego materiału.

Rozdział trzeci zawiera analizę wybranych poematów Juliusza Słowackiego – *Podrózy do Ziemi Świętej z Neapolu* oraz *W Szwajcarii*. Wybór utworów nie jest przypadkowy – oba teksty zawierają w sobie wiele elementów kodu ironicznego, jednak jest to ironia o bardzo różnym charakterze, a więc i przejawiająca się w inny sposób. Analiza przeprowadzona została przede wszystkim w oparciu o metody tradycyjnego literaturoznawstwa, jednak wspierane cyfrową analizą omawianych poematów oraz umiejscowieniem ich na tle pozostałych poematów i pozostałych utworów Słowackiego. Takie działanie pozwala pokazać, jak opisane w drugim rozdziale wykładniki ironii sprawdzają się w praktyce analitycznej, jest też pogłębioną formą odpowiedzi na pytanie, jak rozumiem ironię i gdzie jest ona obecna.

Kolejny – czwarty – rozdział poświęcony jest w całości analizom z wykorzystaniem narzędzi informatycznych. Opisano w nim szczegółowo przebieg przygotowania tekstów do badania za pomocą narzędzi cyfrowych, wskazano kolejne etapy analizy, a także opisano wykorzystane narzędzia i przeprowadzone badania. Rozdział ten z konieczności nie opisuje szczegółowo wszystkich przeprowadzonych działań; jego celem jest możliwie wyczerpujące przedstawienie samej koncepcji wykorzystania narzędzi cyfrowych i pokazanie ich możliwości.

Ostatni rozdział stanowi niejako odwrócenie badań przeprowadzonych w rozdziałach wcześniejszych. Dokonawszy podziału tekstów na grupę utworów, w których ironia jest dominującym nastrojem, oraz tych, w których jej występowanie nie ma charakteru organizującego całość dyskursu, sprawdzam dostępnymi narzędziami ich cechy i porównuję. Rozdział ten stanowi także podsumowanie rozważań z wcześniejszych części pracy,

zarysowuje też perspektywy dla możliwego dalszego rozwoju wykorzystania narzędzi i badań. Ma ona przede wszystkim za zadanie wskazanie możliwych kierunków dalszego działania, nie ma ambicji wyczerpania tematu i uzyskania ostatecznych odpowiedzi na postawione pytania. Wykorzystanie narzędzi cyfrowych w badaniach nad literaturą ma niewątpliwie przed sobą fascynującą i bogatą przyszłość; niniejsza praca zalicza się w poczet poczynąń otwierających do niej drogę.

Ważną częścią pracy jest zestaw opisanych i uporządkowanych wyników przeprowadzonych analiz cyfrowych. Korpus, z którego korzystałam, został opracowany przez zespół pod kierownictwem Marka Troszyńskiego, do którego mam zaszczyt należeć, i będzie udostępniony na platformie należącej do CLARIN-PL w ramach projektu Korpus Czterech Wieszców.

Summary

Anna Mędrzecka

Here let the poet come on stage. Digital analysis of irony in the works of Juliusz Słowacki

The subject of the doctoral thesis is irony in poems by Juliusz Słowacki and its analysis with the use of digital tools provided by the CLARIN-PL infrastructure.

The first question examined is the possibility of defining linguistic exponents of irony. For the purpose of computer analysis, it was necessary to describe such text signals that can be detected by a computer, and thus independent of the knowledge of the broad cultural, literary context, poet's biography, etc. Further analysis is aimed at checking whether the mere occurrence of these exponents of irony can be a reason to consider the text ironic, or whether it is necessary to meet additional criteria.

The second most important question concerns the relationship between the individual style of an author and the ironic style of writing. In other words, I would like to check whether deep knowledge of the work and language of a given writer is necessary to recognize the signals of irony, or irony can be recognized regardless.

The third question around which the dissertation focuses is the evolution and revolution in Słowacki's creative path. Among the researchers, two extreme opinions can be distinguished - one of them says that the poet experienced an epiphany in the 1940s, and his work changed completely, both in terms of content and poetics. The second opinion assumes that in the mystical period Słowacki still used similar instruments, although used in a different way and for a different purpose. The use of digital tools, objective and insensitive to aspects coming only from the level of understanding, interpretation and intuition, devoid of expectations and assumptions, seems to be an excellent way to test this thesis.

The work combines elements of a classic literary workshop with the use of digital tools. The first two chapters content a review of the state of research on irony - a review of important trends and definition proposals in the first chapter and an attempt to create an own definition in the second. I tried to describe the concept of irony as exhaustively as possible, which did not save me from a certain vagueness of definition, probably inevitable for a researcher of irony. However, an attempt to create and operationalize the definition of irony was necessary to conduct the research planned in the later part of the work. Therefore, I devote the second part of the chapter to the necessary extraction of specifics from the ambiguous definition, in which I focused on building a catalog of linguistic exponents of irony, with particular emphasis on those that can be found using digital methods. The catalog was created on the basis of existing research works, but also of analysis of Juliusz Słowacki's own texts.

Following thinking of Jadwiga Puzynina, I believe that the manifestations of irony are systemic in the idiolect of a given author and their catalog should be adjusted to the discussed material.

The third chapter contains an analysis of selected poems by Juliusz Słowacki – *Podróż do Ziemi Świętej z Neapolu (The Journey to the Holy Land from Naples)* and *W Szwajcarii (In Switzerland)*. The choice of works is not accidental - both texts contain many elements of the ironic code, but the irony is of a very different nature, and therefore manifests itself in a different way. The analysis was carried out primarily on the basis of the methods of traditional literary studies, but supported by a digital analysis of the discussed poems and placing them against the background of other poems and works by Słowacki. Such action allows to show how the exponents of irony described in the second chapter work in analytical practice, it is also an in-depth form of answering the question of how I understand irony and where it is present.

The next - fourth - chapter is entirely devoted to analyzes using IT tools. It describes in detail the process of preparing texts for research using digital tools, indicates the subsequent stages of the analysis, and describes the tools used and the research carried out. This chapter necessarily does not describe in detail all the activities carried out; its

aim is to present the very concept of using digital tools and to show their possibilities as comprehensively as possible.

The last chapter is a kind of reversal of the research conducted in the previous chapters. Having divided the texts into a group of works in which irony is the dominant mood, and those in which its presence is not of a nature that organizes the whole discourse, I check their features with the available tools and compare them. This chapter is also a summary of the considerations from the previous parts of the work, it also outlines the prospects for possible further development of the use of tools and research. It is primarily intended to indicate possible directions for further action, it has no ambition to exhaust the subject and obtain final answers to the questions posed. The use of digital tools in literary research undoubtedly has a fascinating and rich future; this work is included among the actions opening the way to it.

An important part of the work is a set of described and ordered results of digital analyzes. The corpus I used was developed by a team led by Marek Troszyński, to whom I have the honor to belong, and will be made available on the CLARIN-PL platform as part of the Korpus Czterech Wieszczów project.